

LIBRIS

We know
books

Mirel Taloș

CLEPSIDRA
LUI
OVIDIU

Prefață de Daniel Cristea-Enache

Romanul pe care veți începe acum să-l citiți cu încântare (și din a cărui intrigă nu am dezvăluit nimic, pentru a nu intra în categoria antipatică a așa-numiților *spoilers*) a fost literalmente muncit de un prozator deja versat și el însuși sofisticat, care a reușit aici ceva ce numai literatura veritabilă poate obține: să facă dintr-o dramă omenească, a unui personaj ilustru, un prilej și un parcurs al delectării noastre estetice.

Daniel Cristea-Enache

I.

Trilurile îl treziră ușor pe Ovidiu, pentru că nu dormea în înțelesul firesc al cuvântului, ci se zbatea între asprimea surghiunului, cu care mintea lui încă nu se împăcase, și un somn la care, din cauza fricii de barbari, nu ajungea niciodată. Veghea aceasta continuă într-un ațipit echivoc era un chin care îi rodea și trupul, și ființa. Iar trilurile... trilurile i se păreau oricum lipsite de muzicalitate și de vigoare, ca niște glasuri de cimitir.

Luă vasul de jos al clepsidrei și turnă apa în vasul de sus, punând-o în mișcare. Din vasul de sus al clepsidrei, apa se scurgea ușor în vasul de jos, printr-un fir imperceptibil pe care ochii lui obosiți de nesomn și de plâns abia îl vedeau; firicelul de apă dispărea din vasul de sus în vasul de jos, într-o liniște deplină, lăsând să se vadă pe dinăuntru liniile ceasurilor zilei, una câte una, până se făcea seară. „Nu apa se scurge, ci tristețea mea“, își spunea el. În dimineața următoare, la cântatul cocoșilor, când era întotdeauna treaz, turna apa din vasul de jos înapoi în vasul de sus, reluând nu atât curgerea timpului, cât mai cu seamă, cursul tristeții, care se scurgea peste zi din prezent în trecut, ca un convoi mortuar fără muzică și fără plânsete;

viața lui se irosea într-o tortură în care apa cea de nebăut de la Tomis dădea un fel de materialitate sălcie timpului, ce se împruțina, rămânând totuși același.

O numise întâi „clepsidra tristeții“.

O cumpărase din modestul târg al Tomisului, de la un negustor grec. Pe când s-o plătească, negustorul îi spuse:

– Clepsidra e o vietate care devorează. Cei mai fericiți oameni sunt cei care nu au în casă o clepsidră. Pentru ei, timpul nu există. Nici prezentul, nici trecutul, nici viitorul. Timpul nu e o realitate, ci o măsură a minții, care ne mistuie.

Apreciase cultura filosofică a grecului, care îmbinase credința lui Parmenide cu cea a lui Heraclit. „Timpul e o iluzie pentru că schimbarea nu există sau pentru că schimbarea e atât de rapidă, încât timpul nu are timp să existe?“, se întreba în drum spre casă.

O studiasă săptămâni în șir, încercând să-i ghi-cească sensurile. Dacă apa din vasul de sus întruchipa prezentul, iar apa din vasul de jos trecutul, atunci care era viitorul? Stătea ore în șir și se uita la magnifica metaforă, încercând să-i deslușească toate înțelesurile. În cele din urmă, hotărî că apa din vasul de sus întruchipa viitorul, apa din vasul de jos întruchipa trecutul, iar prezentul era curgerea dintr-un vas în altul prin acel plăpând cep, prin care apa trecea atât de repede încât prezentul nu putea căpăta existență, fiecare din momentele lui scurgându-se instantaneu, din viitor în trecut.

Casa în care locuia la Tomis era ceea ce la Roma nu se putea numi altfel decât o dărăpănatură, o casă de la marginile urbei, veche precum zeii... Vrând să imite o casă în stil grecesc, constructorul nu înfăptuise decât o vagă arhitectură grecească. Acoperișul, în două ape, avea încă țigla originală, tocită și acoperită de smocuri de iarbă și de un mușchi viguros și ambițios, ce părea că-și propusese să se întindă peste toată suprafața; din varul original cu care fusese acoperită, de culoare albastră, mai rămăsese doar o nuanță estompată. Ușa, și ea probabil de la începuturile casei, crăpată de căldură, care nu mai acoperea în întregime tocul, refuza să se închidă de-a binelea, lăsând loc iarna aerului rece, care îl chinuia; geamurile nu aveau sticlă (văzuse o singură casă în Tomis care avea sticlă în geamuri), ci doar obloane, și pe dinăuntru, și pe dinafară; pe jos, fuseseră cândva pavele care, odată cu trecerea timpului, călcate în picioare la nesfârșit, ajunseseră o masă amorfă de praf roșu.

Unde era rafinamentul vilei lui de pe Palatin? Casa lui, căminul lui, templul lui, în care imediat ce pășeai în *vestibulum* ghiceai rafinamentul proprietarului, *vestibulum* decorat cu un splendid mozaic cu motive grecești, din care se deschidea apoi *atriumul* cu coloane corintice, *atrium* a cărui deschidere în tavan îngăduia luminii să pătrundă nestingherită, dar lăsa și ploaia să se verse spectaculos în *impluviumul* cu mozaic cu motive marine, în mijlocul căruia trona statuia lui Venus, vila lui cu pereții pictați luxos cu motive mitologice,

îndeosebi cu muze, cu busturile de figuri romane, ce legau casa de trecutul *Urbei*, cu cele două scări ample de marmură albă ce duceau la etaj, unde erau dormitoare, cu mobila cea neprețuită, rafinată, vie parcă, ea însăși o operă de artă, cu gemurile din sticlă pictată, cu florile aduse din Africa, cu ciclamele...

Când ajunsese la Tomis se izolase în casă câteva zile, cochetând cu posibilitatea de a nu ieși niciodată în oraș, ca o formă (inutilă, știa) de a-i arăta nevinovatului târg o desconsiderare pe care nu o merita (știa și acest lucru). Simțea că putea aștepta în casă bunăvoința lui Augustus – anularea surghiunului. Nici măcar nu își despachetase cuferele de lemn, în care soția lui îi așezase, în grabă, lucrurile; dormise în togă, cu urechile încordate spre zgomotele din stradă, de unde aștepta să sosească emisarul eliberării. Se gândea că ar putea rămâne suspendat într-un timp intermediar, cu speranța că Cezarul îl va ierta repede și se va întoarce la Roma fără a mai face cunoștință cu bietul *emporion*, făcând drumul înapoi, din casă în port. Ieșea noaptea și se uita la cer; își fixa ochii în Carul Mare și îl urmărea toată noaptea; știa, încă de când era copil, de la Sulmona, cum se mișcă Carul cel Mare pe cer: când se face noapte are tînjala în sus, apoi începe să o coboare, ușor, până spre dimineață când tînjala e complet aplecată spre pământ. Se uita la această mișcare epocală a carului ca la un spectacol cu efect narcotic și visa că nu mai era mult, că era puțin, foarte puțin, până când Cezarul îl va ierta.

Abia în a doua săptămână, după ce reflectase îndelung la fulgerătoarele întâmplări petrecute în viața lui, socotind că avea doar cincizeci de ani și că era totuși într-un *emporion* grecesc, nu în vreun cătun germanic sau celtic, hotărî să iasă pentru a vedea împrejurimile, fără ca acest lucru să însemne acceptarea surghiunului sau resemnarea cu statutul de surghiunit.

Își puse toga cea nouă, se aranjă ca și cum ar fi mers în for, ca pentru o mult așteptată sărbătoare, și ieși optimist. Pășind spre poartă, se trezi aranjându-și părul cu palmele, pentru a contura ușoara cărare pe care o avea pe partea stîngă, așa cum făcea când mergea la *recitationes*. Deschise poarta și ieși în stradă; fu surprins să o vadă goală; nu era nici țipenie de om, de la un capăt la altul, iar casele dormeau într-o tihnă seculară, o tăcere rece, rău-prevestitoare. Puse descurajantul amănunt pe seama orei, trase poarta după el și o luă spre strada din dreapta lui, care părea mai importantă.

Se uită înspre cer și i se păru neobișnuit de scund, gata să se surpe peste case. Unde era cerul de la Sulmona, de profunzimea albastră a unei povești de dragoste? Și lumina i se părea stranie, fără sclipire, apăsătoare, ca de crepuscul îmbătrânit, o lumină ce nu era formată din raze aurii, ci dintr-o masă compactă, stranie și rece, ca o ceață ce se prăvălea stearpă peste clădiri. Se simțea undeva sub pământ, într-o lume paralelă, dintr-o mitologie necunoscută, o mitologie a ruinelor, a ecourilor moarte, a vieților frânte. Soarele de la Tomis, se gândea, trebuie să fie altul decât soarele

de la Sulmona, un soare epuizat, gata să se stingă pentru totdeauna în țările cerurilor. Unde era soarele de la Sulmona, a cărui strălucire se răsfirea peste oraș, pecetluind casele cu lumina lui caldă și moale, făcându-le vii? Când urca pe dealul de lângă Sulmona, își despletea privirea și o lăsa să plutească pe razele soarelui, bucurându-se de tot ce vedea. Fără soare, viața nu poate fi decât o amăgire, o sumă de clipe întunecate!

Strada pe care zăcea casa lui avusese, poate, în preistoria orașului, o cantitate decentă de piatră drept întăritură. Cu anii însă, ea se afundase în pământ, astfel că acum drumul era, efectiv, de colb când era cald și de noroi când ploua. Casele erau cât se poate de modeste, sărăcăcioase, improvizate, vecine cu dărăpănătura, copiind în general forme arhitecturale grecești, cu un oarecare farmec provincial. „O urmă ștearsă a Greciei“, își spusese, continuându-și drumul spre oraș, sperând ca în fața lui să răsară clădiri, private și publice, grădini, fântâni, tot ceea ce îi trebuie unui oraș demn de acest nume, iar în final, se aștepta, urma să răsară ușor, de după un colț, piața cea mare, maiestuoasă, cum are fiecare oraș, locul unde se intersectează străzile și destinele, unde să troneze o statuie a lui Zeus sau a unui zeu oarecare și unde să se organizeze evenimente literare, muzicale, teatrale, sportive, de orice fel, orice fel de eveniment care să dea un chip *urban* târgului.

Când ajunsese în colțul străzii, se trezi față în față cu ceea ce mintea lui defini instantaneu drept *sălbatic*: o namilă roșcată cu un cap și jumătate mai

mare decât el, cu părul vâlvoi, de un roșu incendiar, păr ce se unea cu barba într-o pilozitate unică, dezgustătoare, ce nu văzuse niciodată nici pieptenele și nici foarfecele. Arătarea părea abia ieșită dintr-un vulcan aprins. Înlemni și regretă că nu-și luase la el un cuțit, deși știa că nu era un adversar pe măsura aceluia barbar. Credea că asemenea arătare poți întâlni doar în pădurile sălbatice ale Germaniei sau ale Galiei, sau în părți ale Britaniei, nu într-un *emporion* grecesc. Arătarea se uită la el ca la o curiozitate, îl ocoli și își continuă drumul nestingherită, bombănind. Ovidiu se simți inițial ușurat că nu fusese victima unei agresiuni, apoi se simți jenat față de el însuși că-i fusese teamă de o agresiune. Era totuși într-un *emporion* grecesc! Vagul entuziasm cu care ieșise se diminuase totuși semnificativ, dar își propuse să rămână încrezător.

Ieși de pe strada lui (se hotărâse între timp să o numească *Strada Tristeții*) într-o stradă mai largă și mai bine pietruită. Asemănarea cu un oraș era acum mult mai potrivită; casele erau ceva mai mari, mai îngrijite, acoperișurile nu erau îmbrățișate de mușchi, uneori până la sufocare, iar la geamuri erau agățate flori multicolore, îngrijite, optimiste, cum văzuse în Grecia. În fața uneia din case erau așezate, lângă perete, un scaun și o măsuță; un grec stătea în fața unui pahar de apă cu lămâie, părând să mediteze, dacă nu asupra *categoriilor*, cel puțin asupra vreunui negoț bun. Ovidiu îl salută în greacă:

– Bună ziua vă doresc! Să vă păzească zeii!

Surprins de frumoasa greacă vorbită de romanul necunoscut, cu aer senatorial, pe care îl vedea pentru prima oară, grecul se ridică și îi răspunde politicos:

– Să te păzească zeii tăi, romanule!

Ovidiu se înclină și el, în semn de respect, nu atât față de el, cât față de limba și de cultura pe care le reprezenta, își spuse că un loc în care locuiesc greci e totuși un loc în care se poate trăi și își continuă călătoria spre ceea ce el aștepta să fie piața cea mare a orașului, sufletul unui oraș, cu optimism reînviat după scurtul schimb de politețuri cu grecul, în care fiecare își invocase zeii. Era totuși într-un *emporion* grecesc! O luă la vale, înspre port, văzând că aceea era direcția în care drumurile deveneau mai pietruite și mai aranjate, iar casele deveneau mai mari și mai îngrijite, căpătând robustețe și frumusețe.

Oamenii pe care îi întâlnea erau de două feluri: grecii, pe care îi recunoștea după arătare și după port, și geții, ce nu luaseră de la greci moda îmbrăcămînții, nici limba (deși împrumutaseră cuvinte grecești pentru toate lucrurile pentru care ei nu aveau cuvinte) și nici zeii. Citise despre geți în *Odele* lui Horațiu, că sunt viteji, buni arcași și cred în nemurirea sufletului, o învățătură a unuia din neamul lor, Zamolxis, pe care, în timp, după moarte, ei l-au înălțat în ceruri...

Își aminti că era tânăr când mesagerul care citea *Acta Diurna*¹ în piața Sulmonei, eveniment

¹ Gazeta oficială a statului, înființată de Caius Iulius Caesar. Conținutul ei se afișa în for și era citit în public

zilnic la care era nelipsit, anunțase cucerirea orașelor grecești de la Pontul Euxin de către proconsulul Marcus Licinus Crassus¹. Printre acele cetăți, era amintit și Tomisul, devenit acum casa lui, sau închisoarea lui? Socotise, încă de când era copil, că Roma are un destin unic, la care nu se poate opune nimeni, acela de a aduce toate popoarele barbare în matca romană, matca civilizației.

Ajunse într-o mică piață, dominată de o clădire funcționarească, cu etaj și curte interioară, prima casă cu etaj pe care o întâlnea, de altfel. Își spuse că trebuie să fie sediul vreuneia din instituțiile publice ale *emporionului*, mai ales că tot timpul intra sau ieșea cineva pe poartă, dar nu intră, lăsând plăcerea dialogului cu grecii care conduceau treburile cetății pentru altă dată.

În fața clădirii, de partea cealaltă a micii piețe, zări un edificiu ce părea mult mai semnificativ, meritându-și epitetul de *urban*; își dădu imediat seama că era piața, probabil cea mai mare piață a orașului, chiar mai probabil singura... Nu intră nici în piață, lăsând plăcerea de a o studia pe îndelete pentru altă dată; era grăbit să-și facă o impresie generală despre locul în care ajunsese. Coborî scările ce duceau spre port, pe care nu îl vedea bine din cauza arborilor ce crescuseră de capul lor pe panta înverzită, dintre piață și port. Vederea era frumoasă și îi învioră sufletul.

Ajunș la chei, cu un vânt fugarnic în spate, care îi răscolea toga, constată însă că portul era o amăgire; de-a lungul unui chei din pietre seculare,

¹ Nepot al triumvirului Marcus Licinius Crassus